

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 378.01

DOI: 10.37026/2520-6427-2020-104-4-21-24

Софія ДЕМБІЦЬКА,доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри безпеки життєдіяльності
та педагогіки безпеки

Вінницького національного технічного університету

Сергій ПУГАЧ,доктор педагогічних наук,
доцент кафедри правознавства і
гуманітарних дисциплінВінницького навчально-наукового інституту економіки
Тернопільського національного економічного університету

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано наукові публікації з проблеми організації науково-дослідної роботи студентів у закладах вищої освіти. Обґрунтовано шляхи вдосконалення організації науково-дослідної роботи здобувачів освіти у процесі навчання у ЗВО, зокрема визначено етапи та першочергові завдання, що сприятимуть формуванню у них навичок науково-пошукової діяльності у майбутній професійній діяльності.

Ключові слова: заклади вищої освіти, науково-дослідна робота, підготовка майбутніх фахівців, удосконалення освітнього процесу, особистісно орієнтований підхід.

The article analyzes scientific publications on the problem of improving the organization of research work of students of higher education institutions. The presence of a significant number of scientific researches in this direction has been established. However, there is a need to improve the organization of research work from the standpoint of the competency approach.

Based on the interpretation of the content of research work as a subsystem of professional training of future specialists in higher education institutions, the ways of improving the organization of research work of future specialists in the process of training in institutions of higher education as an important component of professional training are substantiated.

The stages and priority tasks for improving the research work of future specialists at the stage of professional training, which will contribute to the formation of skills of research activities during the performance of professional duties in the workplace, have been identified.

To improve the organization of research work of future professionals, it is proposed to consider and implement a number of tasks: to improve the methodological support of research work of students, in particular to agree on its purpose, objectives, types, content, requirements for implementation, taking into account the specifics of professional training, educational process of students of a certain specialty; to develop common criteria for the effectiveness of research work of students; to ensure the training of faculty to lead research work of students by conducting methodological seminars, consultations, competitions, etc., as well as to develop a system for monitoring the effectiveness of research work of students, as well as appropriate adjustment of methodological documents, taking into account shortcomings.

Prospects for further research are to experimentally test the proposed methodological innovations in the training of future professionals in the free economic zone.

Key words: institutions of higher education, research work, training of future specialists, improvement of the educational process, personality-oriented approach.

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань вищої освіти є підготовка фахівця, здатного до самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення впродовж усього періоду професійної діяльності. Відповідно за час навчання у закладі вищої освіти (далі – ЗВО) здобувач освіти має навчитися формулювати мету дослідження, наукову проблему, аналізувати можливі шляхи виконання поставленого завдання, а також знаходити оптимальне рішення.

Це зумовлено впровадженням вимог Болонського процесу, що передбачає забезпечення якості підготовки майбутніх фахівців, зокрема і шляхом удосконалення науково-дослідної роботи, що передбачає дотримання вимог системного, діяльнісного, компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів, пошуку нових форм і методів науково-дослідної роботи студентів.

Аналіз власного досвіду підготовки майбутніх фахівців у ЗВО дає підстави стверджувати, що студенти перших років навчання не вміють виконувати визначені науково-дослідні завдання, а старших курсів – ефективно реалізовувати набуті навички для вирішення професійних завдань.

Зважаючи на це виникає потреба пошуку шляхів удосконалення організації науково-дослідної роботи студентів як складової професійної підготовки у ЗВО.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Загальні питання організації науково-дослідної роботи в процесі підготовки майбутніх фахівців представлено у працях С. Гончаренка, А. Кушнірук, С. Ракова, О. Скафи, В. Шахова та інших учених. Проблеми планування наукової роботи студентів досліджували С. Архіпова, В. Бурак, Л. Жарова, Л. Журавська, А. Іванівська, Н. Калашник, Г. Майборода, П. Підкасистий та ін.

Особливості здійснення науково-дослідної роботи фахівців різних спеціальностей були об'єктом низки дисертаційних досліджень. Зокрема, О. Єгорова [7] визначила та встановила педагогічні умови, реалізація яких сприяє розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі науково-дослідної роботи; Т. Бабенко [1] окреслила та експериментально перевірила методичні умови формування дослідницьких умінь студентів медичного коледжу; Н. Бондаренко [2] схарактеризувала педагогічні умови здійснення науково-дослідної роботи магістрів соціальної педагогіки; А. Яновський [15] обґрунтував педагогічні умови організації пошуково-дослідницької діяльності майбутніх учителів гуманітарного профілю з використанням інформаційних технологій.

Метою статті є пошук та обґрунтування шляхів удосконалення організації науково-дослідної роботи студентів як складової професійної підготовки у закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. У контексті нашого дослідження ми зважатимемо на трактування змісту науково-дослідної роботи як «певної підсистеми професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти, що передбачає організацію інтелектуальної творчої діяльності студентів, спрямовану на вивчення певного об'єкта (явища, процесу) з метою отримання нових знань про його властивості та можливість використання у практичній діяльності», запропонованого Л. Султановою [13, с. 8], яка, крім того, обґрунтувала й експериментально перевірила педагогічні умови формування готовності майбутніх фахівців до науково-дослідної діяльності та розробила шляхи вдосконалення методичного забезпечення означеного процесу.

Погоджуємося із думкою І. Драч, яка вважає, що науково-дослідна діяльність сприяє розвитку творчого потенціалу студентів із високою мотивацією до активної пізнавальної діяльності [6, с. 156]. Т. Яковенко зі свого боку стверджує, що професійне становлення

особистості майбутнього фахівця неможливе без науково-дослідної діяльності, оскільки саме вона розвиває здібності до наукового дослідження та самостійності. Особливістю науково-дослідної діяльності студентів є індивідуальний підхід до їх творчої самореалізації [14, с. 169].

Г. Пономарьова зазначає, що науково-дослідна робота студентів – це пошукова діяльність наукового характеру, в результаті якої суб'єктивне пізнання дійсності набуває певної об'єктивної теоретичної та практичної значущості й новизни [11, с. 140]. Крім того, на нашу думку, науково-дослідна робота повинна здійснюватися з урахуванням ризик-орієнтованого підходу, адже безпека людини є базовою складовою сталого розвитку [8–10].

Ю. Сидоренко переконує, що підготовка майбутніх фахівців неможлива без ефективної організації самостійної наукової роботи. На його думку, першочергового значення в процесі підготовки фахівців будівельних спеціальностей має компетентна організація самостійної роботи студентів із залученням елементів дослідження, оскільки така діяльність спрямована на формування навичок дослідницької роботи, методології наукових знань і здійснюється паралельно основним заняттям [16].

Н. Рашидова розглядає науково-дослідну діяльність студентів як систему позааудиторних занять, що пов'язана з процесом професійної підготовки та забезпечує взаємозв'язок між теоретичним навчанням і майбутньою професійною діяльністю людини, та наголошує, що серед особливостей науково-дослідної роботи варто виокремити те, що вона не регламентована освітніми нормативними документами, базується на засадах самостійності та добровільності студентів [12, с. 215–216]. Ми не згодні з таким підходом, оскільки курсові та кваліфікаційні роботи, які є одним із видів науково-дослідної роботи студентів, передбачені освітніми стандартами як обов'язкові до виконання.

Досвід авторів щодо вдосконалення організації науково-дослідної роботи майбутніх фахівців технічних спеціальностей відображений у публікаціях [3–5]. Узагальнюючи теоретичні та практичні надбання, маємо підстави стверджувати, що сучасна система підготовки майбутніх фахівців у ЗВО має бути особистісно орієнтованою, тобто такою, що створює умови для саморозвитку й самовдосконалення студентів.

Організація науково-дослідної роботи майбутніх фахівців упродовж усього терміну навчання має враховувати передусім вимоги системного методологічного підходу, зміст якого полягає у скоординованих навчальних планах спеціальності та узгоджених вимогах кафедр гуманітарної, природничо-наукової, загально-економічної та професійно-орієнтованої підготовки щодо здійснення науково-дослідної роботи студентів.

Функціонально-структурну схему вдосконалення організації науково-дослідної роботи в процесі всього терміну підготовки майбутніх фахівців у ЗВО наведено на *рисунку*. Відповідно до схеми для вдосконалення організації науково-дослідної роботи як складової професійної підготовки у ЗВО передбачено створення проблемної групи. Метою її діяльності є збір та аналіз інформації щодо особливостей здійснення науково-дослідної роботи студентів на всіх кафедрах, що задіяні в процесі підготовки фахівців певної спеціальності.

На підставі проведеної роботи й аналізу кваліфікаційних вимог та особливостей професійної підготовки студентів певної спеціальності членами робочої групи обговорюються та формуються рекомендації щодо вдосконалення науково-дослідної роботи.

Апробація запропонованої методики у Вінницькому національному технічному університеті показала, що найбільш перспективними напрямками вдосконалення науково-дослідної роботи студентів на освітньому ступені «бакалавр» є:

- забезпечення наступності в її здійсненні в процесі вивчення дисциплін, що вивчаються на різних кафедрах;
- удосконалення організації науково-дослідної роботи під час здійснення аудиторної та позааудиторної роботи, зокрема шляхом встановлення та реалізації міжпредметної інтеграції;

- формування єдиного тематичного напрямку здійснення науково-дослідної роботи для кожного студента, в межах якого здійснюється подальше написання дипломних та кваліфікаційних робіт.

Рис. Етапи вдосконалення організації науково-дослідної роботи

Для студентів освітнього ступеня «магістр» першочерговим завданням щодо вдосконалення організації науково-дослідної роботи є забезпечення наступності й узгодженості її здійснення. Тобто така наступність має бути дотримана між освітніми рівнями «бакалавр» та «магістр». Окреслений підхід дозволяє реалізувати системний підхід у підготовці майбутніх фахівців, що є одним з основоположних у вищій школі.

Для покращення організації науково-дослідної роботи майбутніх фахівців було запропоновано здійснення таких заходів:

1. Удосконалити методичне забезпечення науково-дослідної роботи студентів, зокрема узгодити її мету, завдання, види, зміст, вимоги до здійснення з урахуванням особливостей фахової підготовки на кафедрах, які забезпечують освітній процес студентів певної спеціальності.

2. Розробити єдині критерії ефективності науково-дослідної роботи студентів.

3. Забезпечити підготовку професорсько-викладацького складу до керівництва науково-дослідною роботою студентів шляхом проведення методологічних семінарів, консультацій, конкурсів тощо.

4. Розробити систему здійснення моніторингу ефективності науково-дослідної роботи студентів, а також відповідного корегування методичних документів, урахувуючи виявлені недоліки.

Висновки. Отже, відповідно до нових вимог роботодавців щодо компетентності працівника у ЗВО триває процес удосконалення організації науково-дослідної роботи студентів. Професійне становлення майбутнього фахівця – досить тривалий та складний процес, в якому науково-дослідна діяльність вважається ефективним інструментом, що потребує методично обгрунтованого поєднання теоретичного навчання та практичної діяльності.

Таким чином, із метою забезпечення якості професійної підготовки науково-дослідну роботу варто трактувати як важливу складову, що дає змогу забезпечувати не лише реалізацію міжпредметної інтеграції, логічне поєднання всіх етапів навчання, а й систематичну та, найважливіше, результативну інноваційну діяльність у майбутній професійній сфері, формування в студентів навичок творчого підходу до дослідження наукових і професійних проблем.

У статті запропонована авторська методика вдосконалення науково-дослідної роботи студентів і подано результати її практичної реалізації. Розроблені та реалізовані підходи дозволяють поступово підвищувати обсяг та складність завдань науково-дослідної роботи студентів на кожному наступному етапі навчання відповідно до логіки професійної підготовки майбутніх фахівців.

З урахування того факту, що сучасна система вищої освіти має бути особистісно орієнтованою, нами були визначені рекомендації, спрямовані на створення умов для саморозвитку майбутнього фахівця та індивідуалізації освітнього процесу, що сприятимуть побудові індивідуальної траєкторії науково-дослідної роботи для кожного студента.

Перспективи подальшого наукового дослідження вбачаємо в експериментальній перевірці запропонованих методичних інновацій у процесі підготовки майбутніх фахівців у ЗВО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабенко Т. П. Формування дослідницьких навичок і умінь студентів медичного коледжу у процесі проєктної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Кривий Ріг, 2015. 274 с.
2. Бондаренко Н. О. Педагогічні умови науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Переяслав-Хмельницький, 2014. 20 с.
3. Дембіцька С. В., Кобилянський О. В. Організація науково-дослідної роботи студентів у процесі вивчення дисципліни «Охорона праці». *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2015. Вип. 21. С. 191–194. (Серія «Педагогічна»).

4. Дембіцька С. В. Особливості організації науково-дослідної роботи студентів у процесі вивчення дисципліни «Охорона праці». *Дидактика фізики як концептуальна основа формування компетентнісних і світоглядних якостей майбутнього фахівця фізико-технологічного профілю*: збірник матеріалів Х Міжнародної наукової конференції. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2015. С. 96–98.

5. Дембіцька С. В. Удосконалення науково-дослідної роботи студентів машинобудівних спеціальностей за вимогами STEM-освіти. *Управління високошвидкісними рухомими об'єктами та професійна підготовка операторів складних систем* : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (Кропивницький, 20 груд. 2019 р.). Кропивницький : В-во ЛА НАУ, 2019. С. 407–408.

6. Драч І. І. Оцінювання творчого потенціалу студентів вищих навчальних закладів. *Проблеми освіти*. 2005. № 41. С. 153–160.

7. Сторова О. В. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі науково-дослідної роботи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2009. 20 с.

8. Кобилянський О. В. Компетентнісний підхід до вивчення дисциплін циклу безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах. *Науковий вісник Східно-європейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2013. № 7 (256). С. 43–48. (Серія «Педагогічні науки»).

9. Кобилянський О. В. Особливості організації самостійної роботи студентів при вивченні безпеки життєдіяльності. *Освіта Донбасу*. 2009. № 5 (136). С. 34–42.

10. Кобилянський О. В., Дембіцька С. В., Кобилянська І. М. Теоретичні засади формування компетенцій із безпеки життєдіяльності в студентів економічних спеціальностей : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2014. 264 с.

11. Пономарьова Г. Ф. Науково-дослідна робота студентів у ВНЗ як складова їх професійної підготовки. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2010. Вип. XXIV. С. 138–144.

12. Рашидова Н. М. Дослідницька діяльність як фактор професійного розвитку майбутнього фахівця. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2014. № 5 (288). Ч. 2. С. 213–220.

13. Султанова Л. Ю. Формування готовності студентів психолого-педагогічних факультетів до науково-дослідної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2007. 24 с.

14. Яковенко Т. В. Науково-дослідна робота як фактор розвитку творчого потенціалу студентів у навчальному середовищі інженерно-педагогічного ВНЗ. *Наука і освіта*. 2012. № 8. С. 168–170.

15. Яновський А. О. Педагогічні умови організації пошуково-дослідницької діяльності майбутніх учителів гуманітарного профілю з використанням інформаційно-комунікаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2010. 21 с.

16. Sidorenko Yu. V. Students' research work during educational process. *Фундаментальные исследования*. 2005. № 7. С. 55–56. URL: <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=6351> (дата звернення: 12.07.2020).

Дата надходження до редакції: 07.09.2020 р.